

PYHÄ MELU

**ortodoksisen kirkon varhaiskasvatuksen
ja esiopetuksen perusteet**

**SIRPA OKULOV
2011**

PYHÄ MELU

ortodoksisen kirkon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen perusteet

Hyväksytty kirkolliskokouksessa 2011.

SISÄLLYS

1. Johdanto	4
2. Varhaiskasvatuksen yleisiä periaatteita	5
Oikeus omaan uskontoon	
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu)	
Varhaiskasvatusympäristö	
Turvallisuus	
3. Ortodoksisen kirkon varhaiskasvatuksen lähtökohdat	6
Ortodoksisen kirkon strategia 2010–2015	
4. Ortodoksisen kirkon varhaiskasvatuksen toimijat	8
Pyhäkoulutyö, sunnuntaikerhot ja sinapinsiemenkerhot	
Seurakunnan päiväkerhot	
Leiritoiminta	
Päiväkodit	
Esikoulutyö	
5. Ortodoksisen varhaiskasvatuksen haasteet	11
Pitkät välimatkat	
Työntekijäresurssit	
Monikulttuurisuus	
Perhekulttuuri	
Erityistukea vaativat lapset	
Tiedon puute	
6. Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman päätasot	13
6.1. Ortodoksinen kulttuuri	
Tavoitteet	
Sisällöt	
6.2. Jumalanpalvelukset ja juhlat	14
Tavoitteet	
Sisällöt	
6.3. Ortodoksinen identiteetti	15
Tavoitteet	
Sisällöt	
6.4. Menetelmät	16
7. Lähteet ja kirjallisuus	17

1. JOHDANTO

"Ortodoksisella kirkolla ei ole erillisiä jumalanpalveluksia lapsille. Lapset tuodaan pyhäkoulusta liturgiaan, johon he voivat osallistua yhdessä perheensä kanssa. Lasten vilkkaus liturgian aikana on "pyhää melua". Hyvin häiritsevät lapset voidaan viedä hetkeksi ulos rauhoittumaan. Ortodoksisessa kirkossa koko yhteisö osallistuu jumalanpalvelukseen."

-amerikkalainen teologi isä Alexander Schmemmann

Ortodoksisen kirkon varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea kotien kasvatustyötä ja toimia kasvatuskumppanina. Kirkon perinteisiä toimintamuotoja ovat olleet pyhäkoulut, lastenkerhot, leirit ja äiti-lapsipiirit. Yksi toimintamuoto on esikoulutyö, jota toteutetaan eräissä seurakunnissa. Ortodoksiset seurakunnat järjestävät näiden kuntien päiväkotilapsille muutamia esikoulupäiviä vuosittain. Osassa kuntia esikouluopetus on liitetty kunnan koulutoimeen. Näissä kunnissa esiopetuksesta vastaavat yleensä joko luokanopettajat tai ortodoksisen uskonnon aineenopettajat. Vuonna 2013 varhaiskasvatuksen on tarkoitus siirtyä koulutoimen alaisuuteen koko Suomessa.

Suomen ortodoksisessa kirkossa varhaiskasvatuksesta vastaavat sekä seurakuntien työntekijät että vapaaehtoiset. Valtaosassa seurakunnista on säännöllistä kerhotoimintaa. Joensuun seurakunnalla on oma päiväkotitoiminta, Pääsky. Ortodoksisella kirkolla ei ole ollut yhtenäisiä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelman perusteita. Vuoden 2010 kirkolliskokous antoi tehtäväksi kirkon strategisten linjausten toimeenpanon. Strategian mukaan ortodoksiselle kirkolle on tehtävä varhaiskasvatuksen opetussuunnitelma.

Tämä työ on toteutettu Opetushallituksen kriteerien mukaisen kehittäjän erikoisammattitutkinnon kehittämishankkeena. Työtä ovat avustaneet muun muassa kirkon kasvatusasiain neuvottelukunta, eräiden seurakuntien varhaiskasvatuksen vastuuhenkilöt, lastentarhanopettajat, evankelisluterilaisen Kirkkohallituksen varhaiskasvatuksen työntekijät ja yliopistotutkija.

Työn alkuosassa esitellään yleisiä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen asiakirjoja ja sopimuksia. Pienten lasten työskentelytiloissa on otettava huomioon monia turvallisuuskysymyksiä. Niistä kerrotaan yleisiä periaatteita. Samassa kappaleessa sivutaan myös esiopetusikäisille lapsille suunnattua pedagogiikkaa, jossa näkyy kehityspsykologinen orientaatio.

Tämän työn perustana on kirkon strategia 2010–2015, "Etsivä kirkko – Suomen ortodoksinen kirkko vuonna 2020". Ortodoksisen kirkon näkemyksen mukaan lapset ovat kirkon täysivaltaisia jäseniä ja heillä on oikeus omaan toimintaan. Jumalanpalveluksiin lapset osallistuvat yhdessä muiden seurakuntalaisten kanssa. Ortodoksiseen perinteeseen eivät kuulu "lasten liturgiat".

Kappaleessa 5 käsitellään seurakuntien varhaiskasvatuksen haasteita. Monikulttuurisuus on sekä haaste että rikkaus. Kirkon työntekijöiltä vaaditaan sekä kielitaitoa että vähintäänkin kulttuurien tuntemusta. Ortodoksisen maailman tapakulttuuri ei ole samanlaista kaikkialla. Ekumeeniset perheet on myös osattava ottaa huomioon vanhempia kohdattaessa. Suomessa yhä useampi päiväkotilapsi tarvitsee erityistukea kasvuun ja kehitykseen.

Varhaiskasvatuksen perusteet antavat linjauksen seurakuntien omille suunnitelmille. Perusteiden tarkoituksena on ohjata toimintaa ja auttaa hahmottamaan kirkon strategian mukaiset päälinjat. Seurakunnat ovat erikokoisia ja kaikissa ei ole palkattua varhaiskasvatuksen työntekijää. Perusteet antavat rungon, jonka ympärille seurakunnat voivat tehdä suunnitelmansa omien resurssiensa puitteissa.

2. VARHAISKASVATUKSEN YLEISIÄ PERIAATTEITA

Varhaiskasvatusta säädellään kansainvälisillä asiakirjoilla. Sitä ohjataan myös sekä valtakunnallisilla että kunnan omilla asiakirjoilla. Kaikkien säädösten tarkoituksena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden toteutumista koko maassa ja edistää lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Ortodoksisen kirkon piirissä tapahtuva varhaiskasvatus tukee kodin uskontokasvatusta ja kulttuuria.

Oikeus omaan uskontoon

Lastenoikeudet ovat ihmisoikeuksia. Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) julistuksen pohjalta on laadittu Lastenoikeuksien yleissopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1991. Lastenoikeudet sitoo maata oikeudellisesti. Sopimus luo arvopohjan kaikelle suomalaiselle varhaiskasvatukselle, josta etenee johdonmukainen jatkumo sekä esi- että perusopetukseen.

Julistuksen 14 pykälän mukaan lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Seurakuntien tehtävänä on toimia perheiden kasvatuskumppaneina ja tukea heidän kanssaan lasten uskontokasvatusta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu)

Valtioneuvosto on linjannut varhaiskasvatuksen linjaukset vuonna 2002 varhaiskasvatuksen ohjauksen välineeksi. Perusteiden tavoitteena on yhdenvertaisuuden toteutuminen sekä varhaiskasvatuksen sisällöllinen ja laadullinen kehittäminen koko maassa. Sen tulisi myös ohjata varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta ja vanhempien osallisuutta.

Vasu määrittelee varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot. Kirkon tehtävä on tukea uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota. Vasun mukaan

"orientaatioiden käsitteillä korostetaan sitä, että tarkoituksena ei ole oppiaineiden sisältöjen opiskelu vaan sellaisten välineiden ja valmiuksien hankinnan aloittaminen, joiden avulla lapsi vähitellen pystyy perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä."

Kirkon antamassa varhaiskasvatuksessa on mahdollista tukea myös lapsen esteettistä ja eettistä orientaatiota (Vasu s. 28).

Varhaiskasvatusympäristö

Kaikissa Suomen ortodoksisissa seurakunnissa ei ole lapsille tarkoitettua toimintaympäristöä. Lasten kerhojen paikkana toimivat seurakuntasalit, joiden suunnittelussa ei ole otettu huomioon lasten toiminnallisuutta.

Lasten toimintaympäristön on oltava turvallinen ja puhdas. Ihanteellista olisi, jos lapsille olisi oma tila omine materiaaleineen. Sekä sisä- että ulkotilojen suunnittelussa pitäisi ottaa huomioon lasten ikä ja kehitys. Liikkuminen on lapselle luontaista. Liikkuessaan lapsi ajattelee, kokee iloa, ilmaisee tunteitaan ja oppii uutta (Vasu s. 22).

Liikuntaan liittyviä esteitä tulisi poistaa tiloista, joissa lapset toimivat. Lapsen ympäristössä on oltava elämyksiä tuottavia materiaaleja ja taidetta. Ortodoksisen kirkon rikas kuvataide antaa hyvät mahdollisuudet elämysten tuottamiseen. Ikoneita tulisi sijoittaa sekä kirkossa että lasten kerhoissa matalille analogeille lasten korkeudelle. Useisiin kirkkoihin on rakennettu pienet analogit ja kynttilänjalat lapsia ajatellen. Lasten analogien ikonit voivat olla painokuvia.

Ihmettely ja tutkiminen ovat luontaisia lapselle. Tutkimiseen kannustava varhaiskasvatusympäristö on monipuolinen. Kirkkorakennukseen ja esineisiin tutustutaan kun pyhäkössä ei ole jumalanpalvelusta. Silloin lapsi saa kysellä ja koskea ympäristöönsä ja siinä oleviin esineisiin. Toiminnan ja harjoittelun kautta lapsi oppii kirkon perinteitä ja toimintatapoja. Vanhemmille lapsille voidaan jo kertoa kirkkorakennukseen liittyvistä rajoitteista. Alttariin ei saa mennä ilman lupaa, tuohuksien kanssa pitää olla varovainen, ja ikoneita suudellaan, ei raaputeta. Näin lapsia voidaan valmistaa jumalanpalveluksiin etukäteen. Jos lasta ei ole käytetty jumalanpalveluksissa, kirkkorakennus, jumalanpalvelus resitatiiveineen ja ehtoolliseen osallistuminen voi herättää jopa pelkoa, johon kirkon toimijoiden tulee tietoisesti reagoida.

Turvallisuus

Asetus pelastustoimesta (2011/407) määrää, että pelastussuunnitelma on laadittava muun muassa seuraaviin kohteisiin, joissa varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat toimivat: päiväkoteihin, oppilaitoksiin, leirintäalueille ja tilapäisille leirintäalueille ja kirkkoihin. Pelastussuunnittelun tarkoituksena on luoda turvallinen ympäristö kohteen käyttäjille sekä ehkäistä ja varautua ennalta mahdollisiin vaara- ja riskitilanteisiin. Pelastussuunnitelman olemassaolo on aina varmistettava niin rakennuksista kuin leiripaikoistakin. Pelastussuunnitelman tekoon voi hakea apua paikallisilta pelastusviranomaisilta ja internetistä. On myös tarkistettava, että vakuutukset ovat ajan tasalla, myös leiri- ja matkatilanteissa.

3. ORTODOKSISEN KIRKON VARHAISKASVATUKSEN LÄHTÖKOHDAT

” Jumala sanoi: ” Tehkäämme ihminen, tehkäämme hänet kuvaksemme, kaltaiseksemme... Ja Jumala loi ihmisen kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät” (1. Moos. 1:26–27)

Ortodoksisen kirkon käsityksen mukaan jokainen ihminen on Jumalan kuva, Hänen ikoninsa. Ihmisyyys on miehen ja naisen ominaisuus ja se ilmenee täydellisenä myös lapsella. Hän on täydellinen Jumalan kuvana jo aivan pienenä. Saatuaan kasteen ja mirhallavoitelun mysteerin, lapsi on myös täysivaltainen ortodoksisen kirkon jäsen. Hän voi osallistua Jumalanpalveluksiin ja ehtoollisen mysteerioon heti kirkkoon liittymisen jälkeen.

Oman aikansa käsityksistä poiketen, Jeesus antoi suuren arvon lapsille ja asetti heidät uskon esikuvaksi. *”Sallikaa lasten tulla minun luokseni, älkää estäkö heitä. Heidän kaltaistensa on Jumalan valtakunta.”* (Mark. 10:14) Psalmi 139:14 sanoo *lasta suureksi ihmeeksi*. Saman psalmin Septuaginta – käännöksessä todetaan ihmisarvon alkuperästä, että *sisimpäni on sinulta Herra* (138/139:13).

Lapset ovat Jumalan lahja. Sekä vanhempien että muiden aikuisten tärkeä tehtävä on pitää hyvää huolta heistä. Kirkon varhaiskasvatus keskittyy kasvattamaan lapsia ortodoksisen uskon mukaiseen elämään opettamalla heille ortodoksisen kristillisyyden perusasioita.

Ortodoksisen kirkon strategia 2010-2015

Kirkon strategiassa linjataan, kuinka Suomen ortodoksinen kirkko on vuonna 2015: *Etsivä, palveleva ja ylistävä jumalanpalvelusyhteisö*

Kirkon mission mukaan *Suomen ortodoksinen kirkko on ylösnousseen Kristuksen kirkko. Sen tehtävä on julistaa ilosanomaa Kristuksesta, johdattaa pelastukseen ja kantaa vastuuta koko luomakunnasta.*

Kirkon strategia painottaa yhteisöllisyyttä, joka on nostettu yhdeksi keskeisimmäksi arvoksi. Yhteisöllisyys on vuorovaikutusta ja se pitää sisällään myös lapset. Kirkon strategian mukaan jumalanpalvelusyhteisössä tulee kokea *ihmisiä rakastavan Jumalan läsnäolo*. Tämä on erityisen tärkeää pienten lasten ollessa kyseessä. Lapsen hengellinen herkkyyks kehittyä arkielämän tilanteissa ja on kokonaisvaltaista. Kirkko ja seurakunnan varhaiskasvatus ovat osa kasvatusprosessia, jossa toteutuu kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa. Täten kirkko näkee merkittävänä, että varhaiskasvatuksessa tutustutaan ortodoksiseen elämään osana lapsen kasvuympäristöä ja että lapsi samaistuu ortodoksiseen elämäntapaan osana arkipäivän toimintoja.

Kirkon strategian linjausten mukaan:

- Kirkollisella perhetyöllä tuetaan ekumeenisten perheiden ortodoksijäsenten identiteettiä.
- Laaditaan ortodoksisen varhaiskasvatuksen suunnitelma.
- Kirkolliskokous hyväksyy kirkollisen kasvatuksen ja liturgisen elämän tueksi julkaisu suunnitelman.
- Kirkon kaikkien hankintojen ja sijoitusten yhtenä määräävänä tekijänä on eettisyys ja kestävän kehityksen periaate.

Ortodoksisista lapsista valtaosa elää ekumeenisissa perheissä. Seurakunnan tarjoama varhaiskasvatus on tärkeä lapsen identiteetin vahvistaja ja se helpottaa siirtymistä oman uskonnonopetuksen ryhmään. Seurakuntien kerhoissa lapsi oppii ortodoksista tapakulttuuria, jota ekumeenisissa perheissä ei kenties noudateta. Unohtaa ei sovi myöskään ortodoksisten perheiden lasten identiteetin vahvistamista.

Kirkon julkaisusuunnitelmassa pitää huomioida myös varhaiskasvatuksen tarpeet. Ortodoksia katselukirjoja ja helppolukuisia pyhien kertomuksia ja muuta varhaiskasvatukseen sopivaa materiaalia pitäisi saada julkaistua myös Suomessa. Asiantuntijoina voi käyttää Ortodoksista Nuorten Liittoa ja hyödyntää heidän jo olemassa olevia tekstejään. Myös varhaiskasvatuksessa voi käyttää internetiä materiaalipankkina.

Kestävä kehitys tulee ottaa huomioon kaikissa varhaiskasvatukseen suunnatuissa hankinnoissa. Lapsille tulee opettaa kuinka Jumala on Luoja. Heidät tulee ohjata ymmärtämään kuinka oma toiminta vaikuttaa ympäristöön. Tavoitteena on, että lapselle kehittyy myönteinen asenne ympäristöä, toisia ihmisiä ja erilaisia kulttuureja kohtaan.

4. ORTODOKSISEN KIRKON VARHAISKASVATUKSEN TOIMIJAT

Kasvatusyhteistyö perheiden kanssa on erittäin tärkeää. Yhteistyö toteutuu käytännössä keskusteluissa ja perheitä kokoavissa tapahtumissa. Varhaiskasvattajalle on tärkeää saada tietoja lapsesta ja perheen kasvatustavoista. Tukea tarvitsevia perheitä voidaan ohjata diakonia-avun piiriin. Äiti-lapsi piirissä on mahdollisuus vertaistukeen ja keskusteluun.

Seurakuntien varhaiskasvattajat täydentävät ja tukevat vanhempien, isovanhempien, kummien ja muiden lapsen läheisten antamaa ortodoksista kristillistä kasvatusta. Seurakuntien varhaiskasvatuksesta vastaavat papit, kanttorit, lapsityöntekijät, nuorisotyöntekijät, lastentarhanopettajat ja vapaaehtoiset kerhonohjaajat ja –avustajat.

Ortodoksisille varhaiskasvattajille ei ole omaa ammattikoulutusta. Suomen Ortodoksisten Opettajien Liitto ry:n koulutuksissa on otettu joskus huomioon varhaiskasvattajien täydennyskoulutus. Ortodoksisten seurakuntien varhaiskasvattajien jatkuva täydennys – ja lisäkoulutusta on luontelevaa järjestää Valamon opistoon. Tähän tulisi resursoida varat seurakuntien budjettia tehtäessä. Valamon opisto kouluttaa myös kirkon vapaaehtoisia toimijoita.

Pyhäkoulutyö, sunnuntaikerhot ja sinapinsiemenkerhot

Eräissä seurakunnissa toteutetaan pyhäkoulua sunnuntaisin usein liturgia-palveluksen yhteydessä. Pienet lapset viedään seurakunnan tiloihin liturgian alkuosan ajaksi. Perinteinen pyhäkouluopetus on kristillisten perusasioiden opettamista, Jumalan huolenpidosta ja hyvyydestä ja toisen kunnioittamisesta. Opetuksessa käsitellään lapsen kokemusmaailmaan sopivia raamatunkertomuksia kuten Hyvä paimen. Myös askarteluja voi olla mukana. Pyhäkoulut eivät ole luonteeltaan kovin toiminnallisia, mikäli lapsia valmistetaan menemään liturgiaan pyhäkoulun päätteeksi.

Pienille lapsille suunnatut lauantai- ja sunnuntaikerhot toimivat samalla periaatteella kuin seurakunnan kerhot arkisin. Ne voivat olla kirkollisia lapsiparkkeja, joihin ei tarvitse ilmoittautua etukäteen.

Seurakunnan päiväkerhot

Eräissä seurakunnissa on viikoittaista säännöllistä kerhotoimintaa 3–5 -vuotiaille. Ryhmät koontuvat kerran viikossa muutaman tunnin kerrallaan. Päiväkerhoissa leikitään, liikutaan, askarrellaan, osallistutaan kerhopäiville sattuneisiin jumalanpalveluksiin ja ruokaillaan yhdessä. Päiväkerho rakentaa lapsen kokemusta seurakunnasta ja sen työntekijöistä. Siksi on hyvä, että seurakunnan papit vierailevat lasten luona.

Lapsi oppii kerhoissa tavalliset alku- ja ruokarukoukset sekä ristinmerkin ja tuohuksen sytyttämisen. Päiväkerhossa solmitaan myös ystävyysuhteita, jotka ovat vähemmistöuskonnon edustajalle tärkeitä kouluun siirtyessä.

Leiritoiminta

Lasten ja perheiden leiritoimintaa tapahtuu ympäri vuoden. Varhaiskasvatuksen ikäryhmään kuuluvien lasten leirit ovat päiväleirejä tai yöleirejä, joihin lapset osallistuvat vanhempiensa tai muiden aikuisten kanssa. Leiritoiminta vahvistaa perhesiteitä, seurakunnallista yhteisöllisyyttä ja se antaa mahdollisuuden virkistäytymiseen. Ryhmässä olon ja aikuisten seuran lisäksi toimintaan kuuluvat jumalanpalvelukset.

Päiväkodit

Suomessa on kaksi yksityistä ortodoksisessa hengessä toimivaa päiväkotia, Joensuussa sijaitseva päiväkotikoti Pääsky sekä Kajaanissa sijaitseva päiväkotikoti Kasseli. Ne toimivat ortodoksisista kulttuurista painottaen, mutta ovat avoin kaikille halukkaille. Pääskyn lapsista suurin osa on ei-ortodokseja. Päiväkotikoti Pääskyllä on sekä oma varhaiskasvatus- että esiopetussuunnitelma. Päiväkodin uskontokasvatusta toteutetaan uskonnonvapauslain (2003) mukaisesti kodin kasvatuserinteitä tukien. Kristillisen kasvatuksen osalta yhteistyö sekä ortodoksisen että evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa on tiivistä.

Esikoulutyö

Ortodoksisen kirkon piirissä järjestetty esiopetus ja ortodoksisen lapsen oikeus saada esiopetusta perustuvat seuraaviin asiakirjojen ja lainsäädännön kohtiin:

”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella...” (Perustuslaki 6§)

”Esiopetuksessa noudatetaan Opetushallituksen vahvistamia esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita riippumatta siitä, missä esiopetus toteutetaan.” (Perusopetuslaki 3§1)

Esiopetuksen yleisissä perusteissa todetaan muun muassa seuraavaa:

”Esiopetuksen tavoitteet määräytyvät toisaalta kunkin lapsen yksilöllisistä kehittymisen mahdollisuuksista ja oppimisedellytyksistä ja toisaalta yhteiskunnan tarpeista...”

Esiopetuksen tavoitteena on:

...”Lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetti sekä hänen kykynsä ilmaista itseään monipuolisesti vahvistuvat ja kehittyvät. Hän tutustuu eri taidemuotoihin, paikalliseen ja kansalliseen kulttuuriin sekä mahdollisuuksien mukaan muihin kulttuureihin.” (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, OPH)

Esiopetussuunnitelman perusteet määrittelevät katsomusaineita seuraavasti:

”Uskonnon ja omantunnon vapaus on perustuslain 11§ turvaama oikeus, jota esiopetusikäisen kohdalla käyttää huoltaja. Esiopetukseen sisältyy eettistä kasvatusta ja kulttuurista katsomuskasvatusta. Perustuslain 6§ säännösten puitteissa esiopetukseen sisältyy myös uskontokasvatusta ja sille vaihtoehtoisia elämäntietokasvatusta...” (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 3.2.3., OPH)

Laki turvaa uskontokasvatuksen myös varhaiskasvatuksessa. Ortodoksisten lasten vähäisen määrän vuoksi, ortodoksista uskontokasvatusta annetaan harvoin päiväkodeissa. Tällöin lapsella on oikeus osallistua seurakunnan järjestämiin esikoulupäiviin, tai seurakunnan työntekijä voi vierailla päiväkodeissa. Tällöin kaikki voivat osallistua tilaisuuteen. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatukseen kuuluu katsomuksellinen yleissivistys. Pienten lasten kohdalla tämä tarkoittaa toisen uskontokunnan työntekijöiden tapaamista ja tutustumista materiaaleihin. Ortodoksisen kirkon työntekijä voi kertoa kaikille ikoneista ja opettaa ikoneiden ja tuohusten käyttöä.

Kun esiopetus on koulutoimen yhteydessä, uskontokasvatuksesta vastaa joko luokanopettaja tai aineenopettaja, jolla on kelpoisuus siihen. Esiopetukseen on olemassa oma oppikirja, Sofia esikoululainen.

5. ORTODOKSISEN VARHAISKASVATUKSEN HAASTEET

Pitkät välimatkat

Ortodoksiset seurakunnat ovat alueellisesti laajoja ja varhaiskasvatuksen ongelmana ovat pitkät välimatkat. Pelkästään kuljetusongelmat voivat estää lapsen osallistumisen seurakunnan varhaiskasvatustyöhön tai järjestettyyn esikoulupäivään. Kuljetus vaatii paljon järjestelyä. Ammattimaiseen lasten säännölliseen kuljettamiseen tarvitaan joko taksi tai jollakin seurakunnan työntekijällä on oltava ammattiautoilijan ajolupa. Eräät seurakunnat ovat järjestäneet kuljetuksen kerhopäiviin sitä haluaville.

Työntekijäresurssit

Useimmissa seurakunnissa varhaiskasvatukseen ei ole erikseen palkattua työvoimaa. Tällöin seurakunnan pappi tai kanttori hoitaa varhaiskasvatusta oman toimensa ohella tai sitä hoidetaan kerhonohjaajien tai vapaaehtoisten voimin. Taloudelliset resurssit pakottavat seurakunnat priorisoimaan toimintansa jumalanpalveluksiin ja toimituksiin. Myös vapaaehtoisia varhaiskasvatuksen ohjaajia pitää kouluttaa ja koulutustarve tulee huomioida vuosittain seurakunnan budjettia tehtäessä. Näin vapaaehtoisvoiminkin tehdylle työlle voidaan saada jatkuvuutta. Koulutus motiivi ja auttaa työssäjaksamisessa.

Monikulttuurisuus

Ortodoksinen kirkko on monikulttuurinen ja maailmanlaajuinen. Valtaosa Suomeen saapuvista maahanmuuttajista tulee Venäjältä ja Virosta. Heistä suuri osa on ortodokseja tai ainakin heidän kulttuuritaustansa on sitä. Myös romanialaisia tulee maahan entistä enemmän. Suomeen on tullut pakolaisina ortodokseja tai ortodoksiseen kirkkoperheeseen kuuluvia muun muassa Pohjois- ja Itä-Afrikasta.

Kirkko toimii hyvin kotoutuksen välineenä. Kirkon toimintojen välityksellä maahanmuuttaja tutustuu sekä suomalaisiin että Suomen- ja Suomen ortodoksisen kirkon kulttuuriin. Eritreasta saapunut ortodoksi voi pitää hyvin tiukasti kiinni paastosta, kirkollinen esineistö ja tapakulttuuri poikkeavat jonkin verran. Kreikkalaisen lapsen tuntema risti poikkeaa meidän käyttämästämme slaavilaisesta poikkipuuristista. Ne varhaiskasvatuksen työntekijät, joilla on monikulttuurisia ryhmiä, tarvitsevat kulttuuritietoutta.

Perhekulttuuri

Valtaosa suomalaisista ortodoksisista lapsista elää ekumeenisissa perheissä sekä perheissä, joissa osa perheenjäsenistä ei kuulu mihinkään kristilliseen kirkkoon tai tunnusta mitään uskontoa. Lapsiryhmissä onkin tietyistä asioista puhuttava hienovaraisesti, sillä lapsi ei voi vaikuttaa perheensä koostumukseen. Kerhossa käyminen tai uskontokasvatus aiheuttaa jopa ristiriitoja kotona. Etenkin perheiden yhteisissä kokoontumisissa kannattaa muistaa, etteivät kaikki läsnäolijat ole ortodoksisen kirkon jäseniä eivätkä he tunne ortodoksista kulttuuria. Toiminnan järjestäjän tulee kertoa mitä tilaisuudessa tapahtuu, kuinka toimitaan ja minkä vuoksi.

Erityistukea vaativat lapset

Erityistukea voi tarvita lapsi,

- jonka psyykkinen, fyysinen tai sosiaalinen kehitys on viivästynyt tai häiriintynyt
 - jonka kehityksestä vanhemmat ja/tai päivähoidon henkilökunta on huolestunut
 - jonka puheenkehitys on viivästynyt
 - jolla on sosiaalisia vaikeuksia
 - jolla esiintyy oppimisvaikeuksia
 - joka jonkun muun syyn takia tarvitsee erityistä hoitoa ja huolenpitoa
- (Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen, 2001)

Kaikki erityistukea vaativat lapset tarvitsevat enemmän huomiota ja apua ohjaajilta sekä sopivia materiaaleja oppimisen tueksi. Tämä on otettava huomioon henkilöresursseja mietittäessä. Lasten turvallisuus ei saa vaarantua. Jos paljon huomiota vaativa erityislapsi otetaan ryhmään, aikuisia on oltava riittävästi paikalla ja asianmukainen eriyttäminen on huomioitava.

Tiedon puute

Päivähoidon ilmoittautumislomakkeessa ei kysytä lapsen uskontokuntaa. Yleensä päivähoidon henkilökunta kysyy vain voiko lapsi osallistua päiväkodissa järjestettäviin uskonnollisiin tilaisuuksiin, jotka yleensä järjestää evankelisluterilainen kirkko. Näin ollen päiväkodissa ei ole tietoa mihin uskontokuntaan lapsi kuuluu. Vanhempien on syytä ilmoittaa lapsen oma uskonto, sillä mikäli lapsen peruskouluun meno lykkääntyy, hänelle tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOJKS) ohjaavan koulun kanssa. Hojksiin laitetaan myös oman uskonnon opetusosio.

6. VARHAISKASVATUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PÄÄTASOT

1.1. Ortodoksinen kulttuuri

Risti, ristinmerkki, ikoni, tuohus, pappi, Raamattu, enkeli, kirkkorakennus, suitsuke

1.2. Jumalanpalvelus ja juhlat

Liturgia, veisuista: Taivaallinen Kuningas, Herran rukous ja Pääsiäistropari, juhlista: jouluku, Jeesuksen kaste, Jeesuksen temppeliin tuominen, palmusunnuntai, pääsiäinen

1.3. Ortodoksinen identiteetti

Tapakulttuuri: ristin- ja ristinmerkin käyttö, ruuan siunaaminen, iltarukous, ikonien suuteleminen, siunauksen ottaminen, nimipäivä, perheenjuhlat, taivaallinen esirukoilija, paasto aika, lapsi Jumalan työtoverina, virpominen, pääsiäisperinne ja ehtoolliseen osallistuminen

6.1. Ortodoksinen kulttuuri

Ortodoksisen kulttuuri on itämaista, ilmaisuvoimaista ja se vetoaa moniin aisteihimme. Lapsi tutustuu ensin kulttuuriympäristöönsä ja myöhemmin sen henkiseen antiin. Ortodoksisen kulttuurin ilmaisumuodot ja toimintatavat poikkeavat perinteisestä suomalaisesta, länsimaisesta kulttuurista. Kulttuuriympäristömme on hyvä ammentaa varhaiskasvatukseen elämyksellisyyttä.

Tavoitteet:

Lapsi oppii ristinmerkin. Hän tunnistaa ikonin pyhänä kuvana ja tunnistaa Kristuksen, Jumalan-synnyttäjän ja enkelin ikonit. Hän tietää papin seurakunnan isäksi ja Raamatun kirkon kirjaksi. Ja tunnistaa ortodoksisen kirkon rakennuksena oman seurakunnan kirkoksi. Hän tunnistaa tuohuk-sen. Hän tunnistaa erilaiset ristit.

Sisällöt:

- Risti kristillisen kirkon merkinä. Slaavilainen, poikkipuu risti. Monikulttuurisissa ryhmis-sä muut ristit.
- Ristinmerkin tekeminen.
- Ikonin tunnusmerkkejä: Kristus, Neitsyt Maria, enkelit, sädekehä, ikonin paikka kotona.
- Tuohus.
- Raamattu.
- Kirkkorakennuksen ulkoisia tunnusmerkkejä.
- Suitsutus kirkon rukoustuoksuna.

6.2. Jumalanpalvelus ja juhlat

Ortodoksisen kirkon jumalanpalvelukset ovat koko seurakunnan yhteisiä tapahtumia. Joskus papisto lyhentää liturgioita, joihin osallistuu koululaisia. Liturgian rakenne ei kuitenkaan muutu osallistujien mukaan. Lapsia pitää valmistaa palveluksiin, tuomalla heitä sinne vain tiettyyn osaan. Pienille lapsille riittää jos he osallistuvat uskovaisten liturgian osaan. Lasta voi valmistaa kirkossa toimitettaviin jumalanpalveluksiin tutustumalla

kirkkorakennukseen etukäteen, jolloin lapsi saa koskea, haistaa ja maistaa ympäristöä sekä kysellä vapaasti. Kun paikka tulee tutuksi, lapsi tietää rakennukseen liittyvät rajoitteet ja paikat, joihin ei ole sopivaa mennä.

Tavoitteet:

Lapsi tuntee ortodoksisen jumalanpalveluksen olevan myös häntä varten. Hän tietää miten saa osallistua jumalanpalvelukseen ja harjoittelee ehtoolliseen osallistumista. Hän oppii alkurukouksen Taivaallinen kuningas ja pääsiäistroparin. Hän tunnistaa Herran rukouksen liturgiassa. Lapsi tietää joulun merkityksen ja osaa virpoa Palmusunnuntaina ortodoksisen perinteen mukaisesti. Hän tietää pääsiäisen kaikkien kristittyjen suurimmaksi juhlaksi.

Sisällöt:

- Liturgiaan tutustuminen ja osallistuminen.
- Veisuista Taivaallinen Kuningas ja pääsiäistropari, Herran rukouksen tunnistaminen.
- Joulukristuksen syntymäjuhla, Kristuksen kaste ja temppeliintuominen.
- Palmusunnuntai.
- Pääsiäinen ylösnousemuksen ja ilon juhla.

6.3. Ortodoksinen identiteetti

Ortodoksisella identiteetillä tarkoitetaan oman kulttuuriperinnön ymmärtämistä ja sisäistämistä osaksi pysyvää minuutta ja yhtäläisyyttä oman seurakunnan jäsenten kanssa. Identiteetin avulla lapsi tunnistaa, kuka hän on ja mihin hän kuuluu. Vähemmistökulttuurin edustajalle identiteetin vahvistaminen on erityisen tärkeää. Ortodoksiselle maahanmuuttajalapsen identiteetin vahvistaminen helpottaa hänen kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tavoitteet

Lapsi oppii ortodoksista tapakulttuuria, ristinmerkin käytön ja ikonien suutelemisen. Hän tietää kuinka papilta tai piispalta otetaan siunaus. Hän tietää, että hänellä on taivaallinen esirukoilija ja ymmärtää nimipäivän tärkeyden. Hän ymmärtää mitä lasten paastoaminen on. Hän tietää Jumalan Luojaksi ja Jeesuksen Hyväksi paimeneksi ja tietää miten voi toimia luontoa kunnioittaen. Hän tunnistaa muita kulttuureita. Lapsi oppii virpomisperinteen ja tunnistaa pääsiäisen ajan erityispiirteet.

Sisällöt

- Ortodoksinen tapakulttuuri: ristinmerkin käyttö, iltarukous, ruuan siunaaminen, ikonien suuteleminen ja siunauksen ottaminen.
- Taivaallinen esirukoilija ja oman kirkon praasniekka.
- Paastoajan ja juhla-ajan ero. Lasten paastoaminen. Hyväntekeväisyys ja toisista välittäminen.
- Lapsi Jumalan työtoverina: luontoon suhtautuminen, ekologiset asiat, toisten kunnioitus.
- Virpomisperinne, veden pyhitys
- Pääsiäisaika: tapakulttuuri, ruokakulttuuri.

6.4. Menetelmät

Oppiminen on lapselle kokonaisvaltainen tapahtuma. Oppiessaan lapsi käyttää kaikkia aistejaan. Varhaiskasvatusympäristön ilmapiiriin tulee olla myönteinen ja ohjaajien turvallisia. Näin luodaan hyvä ja myönteinen oppimisasenne, jonka kautta lapsi rakentaa ortodoksista maailmankuvaansa ja omaa identiteettiään. Tämä ei synny ilman rikkaita ja monipuolisia kokemuksia.

Varhaiskasvatuksessa on otettava huomioon:

- toiminnallisuus: leikit, liikkuminen, taide
- kieli: sanoilla leikittely, tarinat, sadut
- lapsen arjen mukaan otto
- kokonaisvaltaisuus
- tutkiva ihmettely

"Lapset eivät leiki oppiakseen, mutta oppivat leikkiessään." (Vasu s. 20)

7. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, Opetushallitus 2010

Laine Marja (toim.), Opas yhdessä oppimaan, Suomen Tammi, 2007

Lapsi on osallinen, kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja, Kirkkohallitus 2008

Ortodoksisen kirkon strategia 2010–2015

Pihlaja Päivi, Kontu Elina (toim.), Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2001, Helsinki

Pikkuväki, varhaiskasvattajien ammattilehti 2011

Päiväkoti Pääskyn esiopetussuunnitelma 2010

Päiväkoti Pääskyn varhaiskasvatussuunnitelma 2010

Ubani Martin, Kallioniemi Arto ja Juha Luodeslampi (toim.), Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto, Lasten Keskus, 2010

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet, Stakes oppaita 56, Gummerus 2005

www.finlex.fi

www.pelastustoimi.fi

Suomen ortodoksinen kirkollishallitus
Karjalankatu 1
70110 Kuopio